

Dr Mamoli

БЪЛГАРСКИ

ПРѢГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ

ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА И ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

ИЗДАВА ДРУЖЕСТВОТО „ОБЩИ ТРУДЪ“

ГОДИНА III.

КНИГА XI. — НОЕМВРИ

СОФИЯ
ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА
(Братя Прошекови)
1896

ДИМИТЪРЪ МАТОВЪ.

(* 15 май 1864 въ Велесъ — † 15 септември 1896 въ Дрезденъ.)

I. Книжовната дѣйность на Матова. [1])

Внезапната смъртъ на нашия другарь Д. Матовъ дойде като бурно стихийно нещастие, което смая и покърги всички ни. Още сме подъ тежкото впечатлѣние на тая скръбна случка и, разбира се, не можемъ да се сдобиемъ съ потрѣбното хладнокръвие, каквото достойно да оцѣнимъ кратковрѣменната, ала и твърдѣ плодовита книжовна дѣйность на покойника. Такава оцѣнка ще стане тепърва съ врѣме, а засега ще фърлимъ само единъ кратъкъ библиографиченъ погледъ върху съчиненията на Матова, за да се види, какво губи съ него нашата млада и бѣдна наука.

Като ученикъ на Потебня и Дринова въ харковския университетъ, въ който постжпи прѣзъ есеньта на 1884. год., Матовъ се бѣ изцѣло прѣдалъ на студии изъ областьта на славянската филология: история на езика, литературата, народния битъ и народната своевесность. Нѣма съмнѣние, че той като студентъ еднакво е залѣгалъ да усвои елементитѣ на своята специалность въ цѣлия ѝ зáсегъ, но сжщо така не може да не се забѣлѣжи, че вече тогава историко-литературнитѣ, а специално тъй нареченитѣ фолклорни научни въпроси, които сж завзимали видно мѣсто въ прѣподаванията на харковскитѣ слависти, ще да сж привлѣкли вниманието на Матова и съ това спомогнжли, да се развие отсетнѣ у него особена наклоность и къмъ тая область на избраната му специалность.

Първата научна работа, съ която станж у насъ извѣстно името на Матова, бѣ неговиятъ прѣводъ на обширното гръцко житие на Св. Климента, направено при помощьта на М. Дринова и издадено отъ нашето Книжовно дружество на 1885. г. Това житие има голѣма исторична важность за насъ, поради

[1]) Въ Бълг. Прѣгледъ кн. IX—X., год. III., стр. 288—296 г. Ив. Шишмановъ указа кратки данни изъ живота на Матова.

която покойниятъ епископъ Партени Зографски още на 1859. г. бѣ побързалъ да го прѣведе (на дебърско нарѣчие и неподпълно) и да го напечата въ Български Книжици. Прѣводътъ на Матова, станѫлъ възъ основа на гръцкия текстъ и на руския прѣводъ на професора Менщикова, се яви умѣстенъ, не само защото първиятъ прѣводъ на Партения е библиографична рѣдкость, но и защото тепърва тоя втори прѣводъ е подпълно точенъ и вѣренъ, а откъмъ подирната страна даже по-добъръ и отъ споменѫтия руски прѣводъ, както забѣлѣзва Дриновъ въ прѣдговора (5). Своя прѣводъ Матовъ прѣиздаде минѫлото лѣто въ нѣщо съкратенъ и по-популаренъ откъмъ езика видъ заедно съ обяснителни бѣлѣжки, каквото да може това издание да послужи на училищата и на народа (вж. моя рефератъ върху това издание въ Бълг. Прѣгледъ, год. III., кн. IV., стр. 131). Сѫщинската научно-книжовна дѣйность на Матова захваща отъ първата година слѣдъ свършванье университетскитѣ науки, а именно прѣзъ учебната 1888/9. год., когато Матовъ вече учителствува въ солунската българска гимназия. Осмиятъ „Годишенъ отчетъ“ на сѫщата гимназия ни изненада тогава съ една негова научна статия „За историята на новобългарската граматика“, печатана на първо мѣсто. Както показва и заглавието, тукъ се разисква главниятъ въпросъ, съ който всѣки нашъ езиковѣдецъ е захващалъ и ще захваща самостойнитѣ си научни изслѣдвания върху българския езикъ, а именно: може ли и какъ да се разрѣши гатанката, що прѣдставя сегашниятъ български езикъ съ своитѣ особени форми въ сравнение съ тъй наречения старославянски езикъ и другитѣ славянски езици. Българскиятъ езикъ се е измѣнявалъ въ течение на вѣковетѣ отъ Кирило-Методиево врѣме насамъ и най-сетнѣ въ своята именна флексия толкова много се отдалечилъ отъ общославянския пратипъ безъ съмнѣние подъ влиянието на фактори вѫтрѣшни, излѣзли отъ самия неговъ организъмъ, и външни, дошли отъ страна на чужди етнографични примѣси. Повечето славянски учени отдаватъ най-голѣмо значение по тоя въпросъ на външнитѣ фактори, ала това е погрѣшно: трѣба да се изпитатъ първомъ вѫтрѣшнитѣ, и само въ случаи, когато тѣзи не могѫтъ ни освѣтли върху извѣстенъ фактъ, да диримъ външни влияния. Наистина нѣмаме, колкото е потрѣбно, стари писмени паметници на народната рѣчь, да можемъ по тѣхъ прослѣди историческитѣ ѝ измѣнения, ала затова имаме многобройни нарѣчия, които не еднакво се развивали по пѫтя на модерния български езикъ, та като се е запазила въ тѣхъ ту една ту друга архаична форма, ще могѫтъ

нарѣчията донѣгдѣ да замѣстятъ недостатъкътъ отъ писани паметници. Слѣдъ тѣзи общи възгледи Матовъ минава къмъ най-важния въпросъ — самостойното исторично измѣнение на българскитѣ форми, и тукъ той изказва мнѣния, съ които ученикътъ на Потебня ясно издава солиднитѣ основи на своята школа: Матовъ тукъ пръвъ съ голѣмо ударение изтъкна аналогията като единъ отъ най-важнитѣ фактори въ историята на българскитѣ форми и подкрѣпи своето мнѣние съ редъ хубави примѣри и духовити тълкувания. Съ този пръвъ свой трудъ по българското езикознание Матовъ веднага обърна вниманието на своитѣ другари по специалность, така че малко слѣдъ това неговото име вече се цитуваше у насъ въ научни трудове, близки по прѣдмета си на казания пръвъ трудъ на Матова (вж. у мене. Мин. Сб. II., Старото склонение въ днешнитѣ български нарѣчия, стр. 236).

Прѣзъ сжщата 1889. год. се прѣдприе въ Солунъ издаването на списанието „Книжици за прочитъ“, което се посрещна не само въ Македония, но и тукъ въ княжеството съ голѣма радость. Вече отъ авторитѣ на статиитѣ въ първата книжка на Книжици се вижда, че между нѣколкото добри учителски сили, които ще да сж били главнитѣ инициатори и насърчители на туй книжовно прѣдприятие, е билъ и Матовъ. Тукъ сж обнародвани отъ него на пръво мѣсто твърдѣ цѣнни приноси къмъ въпроса за старото носово произношение въ македонскитѣ говори. Именно въ статията „Остатъци отъ звуковетѣ *ъм, ън, ен, ем* въ Костурския говоръ“ Матовъ не само че съобщи около двайсетъ нови думи съ слѣди отъ нѣкогашно носово произношение, записани отъ единъ ученикъ споредъ както се говорятъ сега въ Костурско, но още направи и сводъ на всички дотогава публикувани думи отъ тоя родъ, а именно изъ Периодич. Спис. XV. и изъ исвѣстната статия на Драганова, печатана въ Рус. Филологич. Вѣстникъ. Въ края Матовъ посочи за олеснение на издирвачитѣ споредъ словаря на Миклошича и онія старобългарски думи, що съдържатъ носова гласна, а не бѣхж до тогава още издирени между думитѣ отъ казанитѣ области. Докато Матовъ въ своя пръвъ трудъ „За историята на българската граматика“ още съ резерва се отнася къмъ въпроса за отечеството на Кирило-Методиевия книжовенъ езикъ, тукъ, подъ впечатлѣнието на голѣмото количество новооткрити слѣди отъ носово произнешение, вече се изказва въ смисълъ, че той ще да е билъ езикъ, „на който сж говориле едно врѣме българитѣ въ югозападна Турция“. Втората и третата статия показватъ нагледно, какъ Матовъ систематично е изучвалъ езикътъ въ

цѣлия му обсегъ: слѣдъ статията върху историята на граматиката и слѣдъ втората върху най-характеристичнитѣ старобългарски звукове той дава цѣнни приноси „Къмъ българския рѣчникъ“, а именно съобщава 11 диалектични названия за това, що наричаме „чепъ“ въ дъската, 16 израза за джгата, 9 — за вастегарка (товарникъ), 12 — за джиркитѣ (що остаятъ отъ сланината, кога се прѣтопи на масть), 6 — за дървенитѣ склопци и 9 — за дървото, съ което се затварятъ врата (сюрме, лостъ). Много по-сериозно е продължението на това начало пакъ въ статията „Къмъ български рѣчникъ“, въ Книжици IV—VII (излѣзли наедно), гдѣто Матовъ публикува словарни приноси, които е билъ записалъ и обяснилъ заедно съ своя колега А. Тошевъ, тогава учитель по естественитѣ науки въ солунската гимназия. И тукъ се слѣдва по сжщия методъ: изброяватъ се провинциализми, що означаватъ единъ и сжщъ прѣдметъ, така че цѣлиятъ материалъ се разпада на отдѣлни „купчинки“. Въ такива именно 100 купчинки, като се смѣтатъ и 6-тѣ отъ Книж. I, е прибранъ извънредно цѣненъ словаренъ материалъ изъ областьта на живота и природата; послѣдната категория думи захваща именно съ купчинка 34, и то отъ 34 до 68 изъ областьта на фауната, а останжлитѣ изъ областьта на флората. Споредъ бѣлѣжката „слѣдва“ види се, че е било въ плана на авторитѣ да продължатъ публикуванъето на словарни материали отъ тоя родъ, ала наскоро тѣ се раздѣлихж, защото Матовъ заминж за Виена, гдѣто слѣдъ като прѣстоя една година, продължи студиитѣ си по своето усъвършенствуванье въ Лайпцигъ. Отъ тукъ той прѣзъ пролѣтьта на 1892. г. проводи продължение на словарнитѣ си материали, вече групирани по другъ планъ и обяснявани по-научно, да се напечататъ въ VII. томъ на Мин. Сборникъ пакъ подъ заглавие „Къмъ българския рѣчникъ“. Между това г. А. Тошевъ бѣше прѣпечаталъ (съ нѣкои допълнения) въ Пер. Сп. 36. кн. обнародванитѣ по-прѣди думи изъ областьта на животното и растителното царство, така че Матовъ поради това счелъ за умѣстно да изостави материалитѣ, набрани и у него потая область, за другъ случай. Богатата етимологична литература, която Матовъ тукъ употрѣбя, за да обясни много отъ думитѣ въ своя словарь, както и изобщо голѣмата начетеность и чисто научниятъ методъ, що личжтъ въ тоя трудъ, прѣдставихж вече Матова не само като трудолюбивъ събиратель на словарни материали, но и като твърдѣ солидно подготвенъ ученъ. Може да се каже, че тоя приносъ къмъ българския рѣчникъ е ненадминжтъ досега образецъ отъ научна лексикография у насъ. Народнитѣ умотворения (пѣсни, приказки и пословици), които

Матовъ съобщи въ сѫщата книжка съ малки обяснителни бѣлѣжки подъ линия, показватъ, че той не по-малко е обръщалъ внимание и върху народната словесность, на чието изучванье слѣдъ три години вече сериозно се прѣдаде. Това се подкрѣпя и отъ статията върху „Киречь-кьойския говоръ“, печат. въ II. кн. отъ Книж., гдѣто слѣдъ едно кратко описание на селото Киречкьой (Пазвантово) отъ В. Кънчева се съобщаватъ и точно записани отъ Матова образци, а именно двѣ приказки, фрази, както и отдѣлни по-забѣлѣжителн думи отъ сѫщия говоръ. Въ заключение Матовъ дава и кратка граматична характеристика на говора, като взима въ внимание и ударението.

Въ третата книжка отъ „Книжици“ Матовъ засѣга въ стат. „Нави“ единъ твърдѣ интересенъ въпросъ, разискванъ отъ мнозина литературни историци. За „навитѣ“ се споменува въ старитѣ наши книги (индексътъ), гдѣто се казва, че попъ Богомилъ (Иеремия) „былъ въ навѣхъ на Верзіуловѣ колу“. На Матова е извѣстна литературата по тоя въпросъ и именно затова особено го е заинтересувало едно мѣсто въ оставенитѣ записки на покойния Бояджиевъ отъ Велесъ, гдѣто било забѣлѣзано едно баянье противъ „навитѣ“. Докато думата „навь“ въ старобългарскитѣ паметници значи мъртвецъ, отъ разпитванията си М. установилъ, че тая дума въ множ. ч. „нави“ се схваща днесъ въ Велесъ и др. съ значение на „лоши жени, които мѫчѫтъ родилката прѣдъ и слѣдъ рожданьето“. Съгласно съ това казаното мѣсто отъ индекса става по-ясно и значи, че попъ Иеремия отивалъ у навитѣ на верзиуловото имъ хоро (сръб. врзино коло), което тѣ, както самовилитѣ и други сродни тѣмъ сѫщества, устройвали.

Но при все това останѫ пакъ донѣгдѣ неясно, какво отношение къмъ казаното има значението „зли духове на умрѣли дѣца“, както се тълкуватъ думитѣ навйе, мавйе, мавки и пр. у другитѣ славянски народи. Още повече възбуждаше съмнѣние и думата „Верзиулъ“, която едни довеждахѫ въ свръзка съ „Велзевулъ“, а други съ името на поета Вергили. Всичко туй е потъквало Матова нататъкъ да слѣди тая тема въ нашитѣ народни вѣрвания и въ фолклорната литература. Слѣдъ петъ години Матовъ изново се повърнѫ къмъ сѫщия въпросъ въ статията „Верзиуловото коло и навитѣ“ (Бълг. Прѣгледъ, год. II., кн. IX—X), като го обяснява въз основа на обилни допълнителни данни изъ нашитѣ народни вѣрвания и богата литература. По поводъ на първата статия въ Книжици проф. Соболевски бѣ забѣлѣжилъ, че подъ „нави“ трѣба да се разбиратъ изобщо „зли духове“, като подкрѣпи това мнѣние съ едно мѣсто изъ руския Началенъ лѣтописъ и

други руски вѣрвания. Притуй Соболевски се придържа о мнѣнието, че „Верзиулъ“ произлиза отъ Велзевулъ. Но неотколѣ Веселовски прѣдложи друго тълкуванье, което надъ всѣко съмнѣние разясни истинското потекло на загатната дума. Именно въ единъ коптски вариантъ на легендата за св. Сисиния (Сисой) и сестра му Мелитина тази послѣдната се нарича Верзелия. Тя се обръща въ демонско сѫщество, което граби дѣцата, сир. въ „нава“. Въ легендата подробно се разправя „какъ Верзелия убила първенчето на брата си Сусени, какъ подирнятъ я гонилъ и я намѣрилъ седнѫла въ единъ гѫстакъ срѣдъ зли духове, и какъ най-сетнѣ я убилъ. Тая легенда (баянье) споредъ Веселовски е дошла въ Етиопия изъ Армения, отъ която страна вѣроятно е дошла и на Балканския полуостровъ, що стая вѣроятно особено като се вземе въ внимание, че въ българскитѣ вѣрвания навитѣ на нѣкои мѣста се наричатъ „ерменки“ (ерменлясало и пр.), и че имената павликяни, манихеи, арменци и богомили сѫ били смѣсвани въ старо врѣме, а пъкъ е извѣстно, че старитѣ павликяни сѫ били прѣселенци откъмъ Армения. И тъй Верзелия, като нава, е могла да води, както и самодивитѣ (сръб. вили), навско хоро. Отъ тамъ се развили у сърбитѣ вѣрванията за тъй нареченото вързино коло. Всички тия съображения хубаво се подкрѣпятъ отъ даннитѣ изъ нашитѣ народни вѣрвания относително навитѣ и „ерменкитѣ“, за които Матовъ съобщава въ втората часть на статията си. Навитѣ, споредъ вѣрванията въ Велесъ, били три жени, отъ които двѣтѣ били ерменки. Въ Добричко ги казватъ арменци и сърмьанки. Въ нави вѣрватъ и българитѣ отъ Рѣсенъ, Прилѣпъ, Битоля и Костурско; въ Тетово се вѣрва въ „навяци“, въ Татаръ-Пазарджишко има дума „навясалъ“ съ значение „злѣ боленъ“ и пр. Не малко интересни сѫ и сбититѣ свѣдѣния, които въ края на статията се даватъ изъ вѣрванията на другитѣ народи по сѫщия прѣдметъ чрѣзъ сѫщи прѣдстави за демонски сѫщества, които мѫчѫтъ лахуситѣ и убиватъ дѣцата имъ.

Единъ отъ най-важнитѣ въпроси, които Матовъ постоянно слѣдѣше съ голѣмо внимание, е подигнѫтиятъ отъ страна на сръбската пропаганда въпросъ за етнографията на Македония. Този въпросъ е занимавалъ Матова още бидейки учитель въ Солунъ. Той вече тогава, покрай многото други научни и педагогични залиси, е успѣвалъ да му отдѣля толкова врѣме, че прѣзъ Априли мѣсецъ 1891. година се получи отъ него въ редакцията на Периодич. Списание обемистъ ръкописъ, който се и напечата подъ заглавие „Кратка разправия по етнографията на Македония“ (въ 34. и 35. кн). Това съчинение на Ма-

това се яви, както и самъ той казва. по поводъ на писаното по тоя въпросъ отъ Ястребова, Драганова и Новаковича. Съчинението можемъ да раздѣлимъ на двѣ части.

Специалиститѣ по славянска филология изобщо сж убѣдени, че македонскитѣ славяни принадлежѫтъ къмъ българитѣ. И въ най-ново врѣме мнозина отъ тѣхъ пакъ се изразихѫ въ този смисълъ противъ противнитѣ твърдѣния на тенденциозни писатели, но при все туй не трѣба ние да стоимъ пасивни спрѣмо сръбската пропаганда и „да се утѣшаваме съ мисъльта“, че безпристрастнитѣ учени ще разпознаѭтъ винѫги истината отъ фалсификациитѣ на тия, които подържатъ сръбската теория, а ще трѣба да освѣтляваме европейската публика по поводъ на всѣки опитъ отъ сръбска страна, който би излизалъ съ единъ видъ учени доказателства по въпроса. Такова внимание заслужватъ отъ наша страна съчиненията по тоя въпросъ на споменѫтитѣ трима писатели, между които най-много на Ст. Новаковича. Колкото се отнася до Ястребова, очевидно станѫ отъ първото издание на неговия сборникъ „Пѣсни и обичаи на дебърскитѣ славяни“, че той неточно прѣдава народния говоръ, като изопачава на много мѣста звуковетѣ и формитѣ, поради което научната критика се отнесе недовѣрчиво къмъ изданието му. Второто издание на сѫщия сборникъ още повече доказа, не само че Ястребовъ е съвсѣмъ некомпетентенъ откъмъ своята научна подготовка да сѫди по въпроса за езика на македонскитѣ българи, но че е даже твърдѣ пристрастенъ въ полза на сръбскитѣ домогвания, като дори умишлено е изопачилъ текстоветѣ на много мѣста и като е напечаталъ вмѣсто чисто-народна проза отъ езика на македонцитѣ около 50 търговски писма, писани на единъ неокачествимъ езикъ — смѣсица отъ сръбски и български. И Драгановъ, който провъзгласи македонцитѣ за славянско племе, различно отъ българитѣ и сърбитѣ, ала по-сродно на послѣднитѣ, доказа въ публикуванитѣ свои материали и разсѫждения („Этнографич. очеркъ славянской части Македонiи“, печ. въ „Извѣстія Слав. Благот. Общ.“ 1888. г.), че има разбъркани понятия за македонскитѣ говори, които не е изучилъ непосрѣдствено чрѣзъ свои лични наблюдения, и че криво схваща и още по-криво и ненаучно тълкува тъкмо тия езикови фактове, на които се стреми божемъ да основе своето „откритие“. Между друго Драгановъ се мѫчи да докаже, че въ македонскитѣ говори сѫществувало произношение ѣ, ѣ, каквото е въ сръбския езикъ, като при това твърди, че още по-разпространени били вмѣсто тѣзи сръбски звукове други, несвойствени ни на сръбския ни на българския, а именно зв. *ѫ*, *ѯ*, съ което се доказало самостоятелното

мѣсто на мак. говори, сир. „откритието“ на Драганова, одобрено сетнѣ и отъ второто издание на Комаровата етнографич. карта. Слѣдъ като подробно анализува всичкитѣ доказателства на Драганова и слѣдъ като изнася на явѣ тѣхната несъстоятелность, Матовъ минава къмъ съчинението на Новаковича „Ѣ и Ѣ у македонским народним дијалектима“, въ което ужъ по-научно се доказва, че изобщо съглас. *к'*, *г'*, които се говорѣтъ въ западнитѣ български говори срещу източ. бълг. *щ*, *жд*, трѣбало да се пишѣтъ чрѣзъ ѣ, ѣ, защото напълно съотвѣтствували на тия сръбски звукове. Матовъ твърдѣ подробно се спира при всичкитѣ доводи на Новаковича и лесно успѣва, не само да ги обори въ повечето случаи, но и да докаже, че Н. тукъ често пѣти е постѫпялъ ненаучно и очевидно съвсѣмъ — тенденциозно. Съ това се завършва първата, полемична часть на съчинението. Много по-важна за насъ е втората, гдѣто Матовъ съобщава цѣлъ редъ цѣнни данни, които той е посъбралъ отъ очевидци и отъ устно прѣдание върху историята на възражданьето на македонскитѣ българи именно въ ония мѣста, гдѣто тѣ сѫ имали да се борѣтъ повече или по-малко съ чужди пропаганди, специално съ гръцката, та сѫ показали въ борбата пълно съзнание на своята народность, за която дали и многобройни жертви, прѣди още да е могълъ нѣкой да подозира, че ще се подигне единъ день въпросъ за тѣхната народность отъ страна на най-новата пропаганда — сръбската. Многоважнитѣ исторични материали, които Матовъ събралъ съ удивително трудолюбие, се отнасятъ къмъ историята на възражданьето на Куманово, Тетово, Сѣрско, Неврокопско и Солунско (Дойранъ, Богданци, Мачуково, Негованъ). Отъ града Солунъ публикува много интересенъ текстъ (отъ г. 1841.) изъ една „Плакокнижица или терзиски еснафъ Дебрани въ Солунъ“. И отъ този документъ се вижда пакъ, че съзнанието за българската имъ народность у дебранитѣ и прѣди 60 години е било събудено. Доколко и самъ Матовъ отдава главно значение именно на казаната втора часть отъ този свой трудъ, показватъ думитѣ му: „Ако въ настоящия си трудецъ не бѣхъ се опиталъ, до колко ми позволяватъ нищожнитѣ сили, да спомогнѫ за изучванието на борбата на съотечественицитѣ си за своя езикъ и народность, азъ и самичъкъ заедно съ г-да Ястребовъ, Драгановъ и др. бихъ смѣталъ труда си (сир. първата полемична часть) за изхабенъ напразно.“ [1]) Послѣднитѣ думи свидѣтелствуватъ за голѣмата скромность на автора, съ която винаги се отличаваше.

[1]) Нека при тоя случай да отбѣлѣжимъ и едно друго мѣсто отъ [illegible] съчинение на Матова, гдѣто той много вѣрно казва: „Населението въ Македония [illegible]

Като се спрѣхме толкова при македонския етнографски въпросъ, нека веднага да споменемъ и другитѣ съчинения на Матова по тоя прѣдметъ, публикувани сетнѣ, слѣдъ двѣгодишното му стоенье въ Виена и Лайпцигъ. Именно прѣзъ 1893. год. Матовъ напечата въ вѣстника „Югозападна България“, на който той сътрудничеше, единъ доста пъленъ библиографиченъ прѣгледъ върху изказанитѣ въ науката мнѣния за и противъ стременията на сръбската пропаганда да изкара македонскитѣ българи поне за неутрални „славяни“. Въ този прѣгледъ, който има заглавие „Сръбско-българската етнографска прѣпирня прѣдъ науката“, Матовъ показа своята голѣма начетеность по прѣдмета както и необикновена сржчность, кратко и едровито да изложи мнѣнието на многобройни писатели и отъ двата лагера. Тукъ именно се изреждатъ мнѣнията по въпроса: на сръбския професоръ Миловановича, на Сретковича, Милоевича, Ал. Харузина, Никольски, Баджовича, Ястребова, Драганова, Новаковича, Леже, Ровински, Флорински, Облака, Мазинга, Ягича, Кочубински, Лескина и пр., както и на всички наши писатели. Окончателниятъ резултатъ, до който дохожда авторътъ, добрѣ е опрѣдѣленъ отъ самия него въ уводнитѣ думи: „Отъ този сводъ ще се види, че сръбската идея прѣтърпява винаги фиаско, че старият догматъ за Македония си стои непокатнатъ въ науката, че македонскитѣ славяни все още се смѣтатъ за българи. Ученитѣ негодуватъ даже за това прѣтрупванье на книжнината съ брошури, които ужъ поправятъ етнографскитѣ възгледи на славиститѣ, а въ сжщность ги затъмняватъ, като прѣслѣдватъ чисто политишки цѣли. А това е утѣха за насъ. Това показва, че на лъжата краката сж кжси.“ (Отд. отп. 7.)

Като продължение на казания прѣгледъ трѣба да се смѣта статията „Македония споредъ най-новитѣ книжовни вѣсти“, печатана минжлата година въ Бълг. Прѣгледъ (г. III., кн. XII.). Тукъ се съобщаватъ мнѣнията по македонския въпросъ на иностранни, незаинтересувани пжтешественици отъ послѣднитѣ години. Слѣдъ като се споменуватъ накратко съчиненията на Фонъ-деръ-Голца, Наумана и Маха, за които е говорено и въ специални рецензии въ Български Прѣгледъ, както и мнѣ-

---

нжги се е прогласявало за българско .... Нека се даде свобода на населението, да се изкаже то само за своята народность, за своитѣ желания, и да видимъ, какво ще да излѣзе то. Ако има държава, която искрено да желае изпълнението на Берлинския договоръ, споредъ който се прѣдоставатъ нолитски правдини на християнското население въ Македония, то е Българското Княжество. Ако има народъ, който искрено да желае развиването на тия правдини, то тоя народъ е български, както въ Княжеството България, така и въ Македония и Одринско. На първитѣ е спасѣнъ нежелателно това, както и на сърбитѣ . . .“ (Отд. отп. 84.)

нията на Берара и Облака, по-подробно се изтъкватъ важнитѣ изявления на Вайганда въ полза на българитѣ, а тъй сѫщо и отзивътъ по тоя поводъ на Рихардъ Андрѐ, който изказа, тъй да се каже, окончателна прѣсѫда на западно-европейския ученъ миръ върху фалсификациитѣ на Гопчевича. Не по-малко важна е и изкрената изповѣдь на чешкия географъ д-ръ Ем. Файтъ, който е пѫтувалъ по Македония, познава добрѣ Сърбия и България, та може да се смѣта не само безпристрастенъ, но, като славянинъ, и доста компетентенъ да даде мнѣнието си по въпроса. Като сключва и този свой много интересенъ прѣгледъ, Матовъ пакъ резумира резултатътъ въ смисълъ, че „сръбската теория търпи ново фиаско прѣдъ науката“. Че сръбската пропаганда не е направила нищо за просвѣщението на македонското население, Матовъ доказва чрѣзъ статистични данни върху числото на училищата и ученицитѣ, които сѫ подъ вѣдомството на българската екзархия, въ сравнение съ сръбскитѣ училища въ Македония, като ги изкарва около 30 срещу 482 български и съ около 1000 ученика срещу 27,429 въ българскитѣ училища. [1])

Освѣнъ въ казанитѣ съчинения Матовъ се е докосналъ о македонския въпросъ и въ много други случаи, кое пѫтемъ кое направо. Така въ статията си „Пѫтуванъето на Вайганда въ югозападнитѣ български области“, гдѣто критически слѣди съдържанието на първия томъ отъ Вайгандовото съчинение „Аромънитѣ“ (Die Aromunen), Матовъ даже поправя нѣкои неточности на Вайгандовата етнографска карта, на която доста

---

[1]) Не е безинтересно, като имаме прѣдъ видъ конфликтътъ между гръцката патриаршия и сръбското правителство заради новоназначения скопски владика, който е сега на дневенъ редъ, да приведемъ отъ горѣказаната статия на Матова едно сѣкашъ пророчество по тоя въпросъ: „.... Естествено е, че сърбитѣ не бихѫ желали днесъ да се тури на зелената маса македонскиятъ въпросъ: тѣ не сѫ никакъ приготвени. Не може да се познае, за колко врѣме тѣ смѣтатъ че ще бѫдѫтъ готови. Но една отъ политическитѣ партии въ Сърбия се надѣва, че единъ день въ съюзъ съ гърцитѣ тѣ ще постигнѫтъ своятъ идеалъ. Гърцитѣ трѣба да помогнѫтъ на сърбитѣ да хванѫтъ почва въ Македония, и то ето по какъвъ начинъ: 1) славянскиятъ (сръбскиятъ) езикъ да се въведе съ съгласие на патриаршията по желание на повечето жители отъ всѣка енория; 2) патриаршията да земе подъ крилото си сръбскитѣ училища въ Македония и да отваря нови по желание на мѣстното население; 3) да приготви въ Халки нѣколко сърби богослови; 4) да допустне поне въ двѣ епархии епископи отъ сръбска народность. Така сѫ формулирани сръбскитѣ искания въ една брошура, издадена не отколѣ отъ единъ личенъ държавенъ мѫжъ Костадиновъ (псевдонимъ!): „Цариградска патријаршија и православље у Европ којТурској, Београд. 1895“. Какво обѣщавать сърбитѣ въ замѣна за това, въ брошурата не се казва, но то е извѣстно: тѣ отстъпятъ на гърцитѣ цѣла южна Македония. И така съюзъ за нападанье и отбрана срещу българитѣ! Да бѣ зависѣло отъ Атина, тоя планъ веднага би се осѫществилъ. Но фенерското духовенство не е тъй просто да изтърве отъ рѫцѣтѣ си и послѣднитѣ кокали, които има да догризва. Тукъ тамѣ патриаршията отстъпя своитѣ постове на съюзника си, но прави това съ страхъ, защото знае, че нѣма да получи назадъ онова, което отстъпи веднажъ. Азъ прѣдставямъ на лица, калени въ политика, да си изкажѫтъ мнѣнието по тоя въпросъ. Моята цѣль е да прѣдставѩ нравствената страна на въпроса“ (пр. д. 53—54).

вѣрно сѫ отбѣлѣзани българскитѣ етнографски граници въ Македония (вж. Бълг. Прѣгледъ, год. Ш., кн. II., стр. 57.). Сѫщо тъй и рецензиитѣ на Матова върху съчиненията на Наумана (Macedonien und seine neue Eisenbahnen), Фонъ-Маха (Die macedonische Frage), Драганова (Македонско-славянскій сборникъ), Новаковича (Српске старине по Македонији), както и въ други по-дребни реферати (вж. по-долу списъкътъ на съчиненията) не е пропустнѫтъ ни единъ случай, който право или косвено досѣга макодонския въпросъ. Не е лесно скоро да се надомѣсти загубата, която ни сполетѣ въ лицето на Матова и откъмъ тази страна.

Въ съчиненията на Матова, които е писалъ слѣдъ 1892. година, ясно личи, отъ какво епохално значение бѣше за неговото научно усъвършенствуванье рѣшението му, да прѣкара поне двѣ години на нѣкой отъ западнитѣ университети. Той избра Виена, а слѣдъ една година се прѣмѣсти въ Лайпцигъ. Въ Виена постигнѫ главното си желание — да утвърди знанията си по най-необходимия за единъ славистъ езикъ — нѣмския, и да се ориентува по-добрѣ въ специалната езикословна литература, що не бѣше мѫчно покрай сегашнитѣ условия, при които сѫ поставени славянскитѣ студии тъкмо въ тоя университетъ. Като имаше потрѣбната основна подготовка, той нѣмаше нужда да губи врѣме съ лекции, които приповтарятъ нему извѣстенъ материалъ, а се прѣдаде изцѣло да допълни знанията си по всичкитѣ посоки на широката филологична область. Неговата голѣма наклонность къмъ етнографичнитѣ и фолклорнитѣ студии и тукъ ще да е по-често рѣшавала избора на четмото въ своя полза, но могѫ да кажѫ, че Матовъ винѫги се е старалъ да държи потрѣбното равновѣсие между отдѣлнитѣ филологични дисциплини, толкова повече, че той още не знаеше, въ коя посока окончателно ще подкара своитѣ специални изслѣдвания. Всичкитѣ многобройни незачекнѫти въпроси отъ българската филология чакахѫ да имъ се прибави единъ добъръ работникъ; а можеше ли Матовъ да знае, гдѣ ще притрѣбатъ най-първенъ и най-много неговитѣ сили? Съ какъвъ голѣмъ интересъ е слѣдилъ той и тукъ всѣко ново явление изъ областьта на славянското езикознание, свидѣтелствува и рецензията му върху съчинението на Мазинга „За звуковетѣ и ударението на македонскитѣ нарѣчия“, което се обнародва въ Ягичевия «Archiv» (т. XIV. 1891). И въ Лайпцигъ, гдѣто М. повече се увлѣче въ студии по народната словесность, се е старалъ да не

занемаря и чисто лингвистични прѣдмети. За характеристика ще си позволѫ да цитувамъ нѣколко реда отъ първото му писмо до мене изъ Лайпцигъ (22/XI 1891): „Библиотеката ми се вижда твърдѣ бѣдна по славянската часть. Удобствата на Ягичевия семинар се хубаво осѣщат .... Освѣн Лескина, ще слушам нѣщо и по санскрит. Като че бѣ прѣдвидѣл ти това. Бругман чете Омира, и не исках да ходѫ при него. Като си поразмислѫ хубаво, не съм много задоволен. Но вече би, не може се върнѫ. Ще седѫ тука, дордѣ могѫ.“ Ала слѣдъ малко, като се запозна лично съ Лескина, Вайганда и др., както и съ извънредно богатитѣ въ много отношения литературни пособия, които човѣкъ най-лесно намира въ центра на нѣмското книжарство — Лайпцигъ, той доседѣ тукъ цѣла година, и съ голѣма полза за себе си. Прѣзъ това врѣме той се бѣ прѣдалъ на неуморно четенье и систематизуванье прибрани материали. За тогавашнитѣ му занятия могѫтъ ни дà освѣтление и нѣкои негови съчинения, писани въ Лайпцигъ. Именно съ дата отъ януари м. 1892. г. е подписана хубавата му рецензия върху Вайгандовото съчинение «Wlacho-Meglen» (въ Период. Спис., кн. 39.). Тукъ Матовъ между друго пакъ намира поводъ да освѣтли своето мнѣние относително макед.-бълг. звукове *к′*, *г′*, като се позива и на едно устно изказано мнѣние на Вайганда. Слѣдъ това обръща внимание върху славянскитѣ елементи въ езика на мегленскитѣ власи и извлича подирнитѣ, доколкото сѫ прѣдставени въ съчинението на Вайганда. — Отъ Лайпцигъ Матовъ проводи и казанитѣ свои приноси „Къмъ българския рѣчникъ“, подписани съ дата отъ м. мартъ сѫщата година (Мин. Сб. VII.). Слѣдъ три мѣсеца (27. юни) той е довършилъ и обширната си критика върху първата книга на „Жива Старина“ отъ Д. Мариновъ (вж. Пер. Спис. кн. 41—42). Тази критика най-добрѣ свидѣтелствува, колко потънко се е вдълбявалъ Матовъ въ специалната фолклорна литература и колко много е челъ, за да може добросъвѣстно да оцѣни многобройнитѣ въпроси, задѣнѫти у Маринова. Такава специална фолклорна критика въ нашата литература не бѣше се явявала до тогава. Сѫщо такава стойность има и критиката на Матова върху кн. II. и III. отъ „Жива Старина,“ която наскоро послѣдва и се отпечата въ Български Прѣгледъ (кн. I., год. I.). Въ Лайпцигъ е писана и рецензията на Матова върху съч. на Máhal, Nákres slovanského bajésloví (Пер. Сп. XLI—XLII).

Като непосрѣдственъ плодъ отъ усиленитѣ занятия на Матова прѣзъ двѣтѣ години, които прѣкара въ Виена и Лайпцигъ, трѣба да означимъ още двѣ съчинения: неговитѣ „Гръцко-бъл-

гарски студии", които се напечатахѫ наскоро слѣдъ завръщанѣто му отъ Лайпцигъ (1893 г. Мин. Сб. IX), и бѣлѣжитѣ му „Къмъ критическото четенье на дакословенскитѣ текстове" (Мин. Сб. VI.). Послѣдното е подписано наистина отъ Велесъ съ дата 6. септември 1891. г., но въ сѫщность то е работено прѣди това въ Виена и само окончателно е приготвено за печатъ въ родния градъ на покойния, гдѣто той постоя прѣзъ ваканциитѣ, прѣди да отиде въ Лайпцигъ. Гръцко-българскитѣ студии на Матова е крупенъ трудъ, който самичъкъ е достатъченъ да изпълни всѣкого съ дълбоко уважение къмъ автора. Тукъ Матовъ показа и своето основателно знание на гръцкия езикъ, толкова потрѣбенъ на всѣки нашъ филологъ и историкъ. Слѣдъ като въ първата глава оцѣнява значението на грѣко-славянскитѣ издирвания, изброява гръцкитѣ и българскитѣ глаголни думи въ нашия езикъ, които се употрѣбяватъ съ основно окончание *-са*, взето изъ гръцката аористна форма, като напр. амболясвамъ, аргосвамъ, белисвамъ, бильосвамъ и пр. Разбира се, че Матовъ и тукъ добросъвѣстно си е послужилъ съ цѣлата литература по прѣдмета, така че е видно, доколко неговиятъ собственъ трудъ потиква науката напрѣдъ. Въ втората глава разглежда въпроса за славянския елементъ въ Гърция и най-сетнѣ прѣминава къмъ главната си задача — „словѣнскитѣ думи въ новогръцкия езикъ". Извѣстното съчинение на Миклошича върху славянскитѣ елементи въ гръцкия езикъ (излѣзло на 1870. г.) бѣше едничко по своя родъ, понеже у него сѫ изброени до 100 славянски думи отъ гръцкия езикъ. Миклошичъ смѣташе, че вече не ще могѫтъ се намѣри много пропустнѫти отъ него думи. Обаче въ издирванията на Густава Майера и др. се набраха, тукъ-тамъ пръснѫти, още 30-тина подобни думи, па изобщо се видѣ, че има още не малко материалъ отъ тоя родъ, който Миклошичъ не е могълъ да изнамѣри. Матовъ си поставилъ за задача, да прибере всичкитѣ досега извѣстни думи наедно, като имъ даде и нѣкои нови обяснения, а къмъ това и самъ да издири, доколкото му бѫде възможно, неизвѣстни до сега славянски думи въ гръцкия езикъ. Съ тая цѣль той е билъ принуденъ да прочита разни новогръцки текстове, словари и пр., които той редомъ именува на стр. 52—54. По този начинъ Матовъ успѣлъ да прибави отъ своя страна още 30 славянски думи, покрай които той изрежда и обяснява и други 30, събрани изъ изслѣдванията на разни учени, като споменува за подпълность и обнародванитѣ у Миклошича. — Въ съчинението върху „дакословенскитѣ" текстове Матовъ прѣдлага обяснение на нѣкои тъмни мѣста въ издаденитѣ отъ Миклошича паметници на седмиградско-българския

езикъ. Матовъ напразно се е мжчилъ да открие нѣмскитѣ оригинали на казанитѣ текстове, увѣренъ, че тѣ ще му спомогнѫтъ да рѣши по-лесно задачата си. Това настояванье на М. изпълнихъ азъ по-сетнѣ, като намѣрихъ и издадохъ реченитѣ нѣмски оригинали (вж. съчин. ми Седмиградскитѣ българи, Мин. Сборн. XIII). Матовъ бѣше убѣденъ, че езикътъ на седмиградскитѣ текстове е български, но при все това е употрѣбилъ Миклошичевото название „дакословенски“, види се, по-кратко да означи съ това тъкмо тия седмиградско-български текстове, които Миклошичъ издаде и които пакъ той въ послѣдно врѣме бѣ наречълъ „дакословенски“.

Слѣдъ завръщанъето му въ България прѣзъ есеньта на 1892. год. Матову се отвори ново поле за работа въ София, гдѣто прие да бѫде редакторъ на Министерския Сборникъ и да прѣподава като доцентъ славянска етнография въ висшето училище. Отдѣлътъ за народнитѣ умотворения въ Сборника го потъкваше, да се занимава по-усилено съ народната словесность изобщо, така че отъ тогава неговитѣ занятия по-опрѣдѣлено се устремихѫ въ една посока. Плодъ на тия студии е нашироко заснованиятъ и многообмислянъ фолклоренъ трудъ, отъ който за жалость се яви само началото въ статията „Бѣлѣжки върху българската народна словесность I.“ (Мин. Сб. X), дадено въ печатъ въ края на 1893. год., както се види отъ подписаната дата. Тукъ въ увода се излага значението на фолклора, споредъ както е обяснено отъ нѣкои по-нови изслѣдватели, особено отъ Густава Майера и Веселовски, слѣдъ което специално се минува къмъ отдѣлни приказни мотиви изъ нашата народна словесность. Захваща се съ „Пѣсеньта за слънчевата женидба“, извѣстна у насъ по доста много варианти и разяснявана отъ мнозина писатели, и то прѣимуществено отъ митологично становище. Матовъ съ голѣма начетеность по прѣдмета прави подробенъ анализъ на изказанитѣ до сега мнѣния върху произхода ѝ и дава самъ свои съображения, които го довеждатъ до резултатъ, че пѣсеньта за слънчевата женидба е съставена отъ елементи, които прѣди сѫ били приказки и легенди. Първата часть — издиганьето на момата, е била стара приказка, въ която е фигурирало слънцето, но която не е имала онова митично значение, що ѝ придаваха Крекъ и др. Тази приказка се е свързала съ приказката за нѣмата отритнѫта булка, на която свѣщьта щѣла да изгори пръститѣ — приблизително както бѣ схванѫлъ това и Краусъ.

Колкото и да желаеше покойниятъ Матовъ да продължи публикуването на тия свои изслѣдвания по народната словесность, не успѣваше поради многото нови залиси и задлъжения, които му поглъщахѫ всичкото свободно врѣме. Освѣнъ правописния въпросъ, за разрѣшението на който той най-ревностно настояваше и по който взимá най-дѣятелно участие както въ устни разисквания, така и съ перо (вж. въ долуизложения подробенъ списъкъ на съчиненията му), Матовъ се ангажира заедно съ другитѣ си колеги да работи и въ редакцията на Български Прѣгледъ. Страницитѣ на досега излѣзлитѣ три годишнини отъ това списание най-добрѣ доказватъ, че Матовъ е билъ единъ отъ най-ревностнитѣ и най-добросъвѣстни членове на тая редакция. Трѣбаше да се обмисля за материала, който ще влѣзе въ всѣка книжка, да се четѫтъ чужди рѫкописи и да се оцѣняватъ и поправятъ отъ много страни, да се водѫтъ мѫчни коректури и да се пише сѫщеврѣменно почти за всѣка книга, и то не само безъ една пара материално възнаграждение, но и при систематични хули и клевети отъ много страни на обществото и на печата. При все това Матовъ никогажъ не се колѣбаеше да нарами своето брѣме, и така изтрая до край, ако и да бѣше тѣлесно изнемощѣлъ. Той не забравяше въ туй врѣме и Мин. Сборникъ, въ който обнародва доста важни критики и реферати върху разни съчинения: Миклошичевитѣ и Густавъ-Майеровитѣ турски студии, Драгановия Македонско-славянски сборникъ, Щраусовитѣ Български пѣсни въ нѣмски прѣводъ и Сборника отъ народ. умотворения, издаденъ отъ А. П. Столова. Послѣдната критика е негово прѣдсмъртно съчинение, обнародвано въ Мин. Сб. XIII. т. Въ сѫщность то не е обикновена критика, а богата студия, която най-добрѣ показва, доколко бързо е напрѣдвалъ Матовъ въ знанията си, и каква велика учена сила щѣше той да стане съ врѣме . . . . Нека не забравяме, че все прѣзъ тоя периодъ, откакъ се настани въ София, Матовъ е писалъ и разни статийки по македонския въпросъ въ в. „Югозападна България“ и „Право“, а все въ тоя периодъ е писана и цѣнната статия въ Периодич. Спис. кн. 44 „За взаимната замѣна на яснитѣ и тъмнитѣ съгласни въ новобългарския езикъ“.

Колкото за това, що е писалъ Матовъ въ спис. Бълг. Прѣгледъ, читателътъ ще намѣри всичко изброено по-долу въ хронологичния списъкъ на съчиненията му. Безъ съмнѣние най-важно е тукъ съч. „Епосътъ ли е най-старинъ родъ поезия?“ (Б. Пр., год. II., кн. III.), гдѣто въз основа на нови съчинения и тънки съображения въстава противъ традиционното мнѣние, че лириката, като субективна поезия, която изисквала

и по-голѣмо индивидуално развитие на човѣка, ужъ се явила слѣдъ епоса. Това съчинение на Матова биде прѣведено и на руски. Не малко важни сж тукъ и фолклорнитѣ му статии, отъ които по-подробно вече споменжхъ за „Верзиуловото коло и навитѣ“, сетнѣ баладниятъ народенъ мотивъ въ пѣсеньта „Невѣрна Грујовица“ и „Къмъ нар. песень за невѣрната жена“. Отъ критикитѣ на Матова, печатани въ Б. Пр., особено трѣба да споменемъ критиката му върху Геровия рѣчникъ на българския езикъ, въ който се посочихж важни празнини и недостатъци, даже прѣмълчани заимания отъ чужди трудове, именно слаби страни, които се потвърдихж и отъ напослѣдъкъ излѣзлата критика на Дринова върху сжщия рѣчникъ.

Слѣдъ всичко казано не е ли ясно, че смъртьта на Матова е грамадна, неоцѣнима загуба за нашата наука, а частно за насъ, неговитѣ другари отъ висшето училище, най-силенъ ударъ!?

II. Съчиненията на Матова въ хронологиченъ редъ. [1])

1885. год.

1. Животъ, дѣяния, изповѣдание и кратко изложение за чудесата на св. Климентъ. Отъ архиепископа Теофилакта. Прѣвелъ отъ гръцки Д. Матовъ. Издава Българското Книж. Дружество. — II. издание: Животописъ на св. Климента. Пловдивъ 1896.

1889. год.

2. За историята на новобългарската граматика (вж. Осмий годишенъ отчетъ на бълг. Солунска гимназия, стр. 1—31).
3. Остатъци отъ звуковетѣ *ъж, ън, ем, ен* въ костурския говоръ (вж. Книжици за прочитъ. Солунъ. I. с. 17—26).
4. Къмъ българския рѣчникъ (вж. Книж. I. 27—29, IV—VII 273—299).
5. Киречъ-Кьойскиятъ говоръ. Образци и граматична характеристика (вж. Книж. II. 40—48).
6. Нави (вж. Книж. III. 49—54).
7. Народни умотворения. Отъ Воденъ, с. Загоричани, Велесъ и Куманово (вж. Книж. I. 29—41); отъ Щипъ (вж. Книж. III. 57).

1890. год.

8. Кратка разправия по етнографията на Македония (вж. Пер. Спис. кн. 34. стр. 425—475, и кн. 35. стр. 674—717).
9. Календарче св. Кирилъ и Методий за 1890. г. Солунъ. — Българско календарче Вардаръ за 1890. г. — *Рец.* (вж. Пер. Спис. кн. 32. стр. 390—403).

---

[1]) За съставяньето на тоя списъкъ отъ часть спомогнж и г. Е. Спространовъ.

1891. год.

10. Къмъ критическото четене на дакословенскитѣ текстове (вж. Мин. Сбор. кн. VI. 226—238).
11. D-r L. Masing, Zur Laut- und Accentlehre der macedonischen Dialecte. — *Рец.* (вж. Archiv für slavische Philologie Bd. XIV. 131—136).

1892. год.

12. Къмъ българския рѣчникъ (вж. Мин. Сбор. VII. 448—483).
13. Д. Мариновъ, Жива Старина, кн. I. — *Рец.* (вж. Пер. Спис. кн. 41—42 стр. 961—998).
14. D-r G. Weigand, Wlacho-Meglen. — *Рец.* (вж. Пер. Спис. кн. 39. стр. 474—482).
15. D-r Hanuš Máhal, Nákres slovanského bájesloví. — *Рец.* (вж. Пер. Спис. кн. 41—42. стр. 1010—1012).

1893. год.

16. Гръцко-български студии (вж. Мин. Сбор. IX. с. 21—84).
17. Сръбско-българската етнографска прѣпирня прѣдъ науката (вж. в. „Югозападна България“ бр. 6—11. Отд. отпеч. 38 стр.).
18. И. Ст. Ястребовъ (вж. Югозападна България бр. 20. и 21.).
19. Днешното хилендарско братство (вж. Югоз. Бълг. бр. 20. и 21.).
20. Д. Мариновъ, Жива Старина, кн. II. и III. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. год. I. кн. I. стр. 166—174).
21. D-r. Fr. Pastrnek, Bibliographische Uebersicht über die slavische Philologie 1876—1891. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. г. I. кн. I. 184—185).
22. П. В. С., Кратка биография на св. Иоанъ Кукузелъ. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. г. I. кн. V. 149—151).
23. Календарче св. Кирилъ и Методий за 1894. Солунъ. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. г. I. кн. V. 151—152).

1894. год.

24. Бѣлѣжки върху българската словесность I. (вж. Мин. Сборн. X. 268—323).
25. Невѣрна Груйовица. Баладенъ мотивъ изъ нашата народна поезия (вж. Бълг. Прѣгл. год. II. кн. I. 51—61).
26. Идеята за изкуственъ всемиренъ езикъ (вж. Бълг. Пр. г. I. кн. XI—XII. 190—209).
27. Е. Зола за значението на дневния печатъ (книж. вѣсти въ Бълг. Прѣгл. г. II. кн. I. 163—164).
28. Гастонъ Пари за френския правописенъ въпросъ (Бълг. Прѣгл. г. II. кн. I. 185—188).
29. Тлъстият господин „ъ“ (Бълг. Прѣгл. г. II. кн. II. 173—175).
30. Мизонеизмът в правописната реформа (Бълг. Прѣгл. г. II. кн. II. 175—178).
31. Чуждитѣ учени въ България (вж. въ Книж. вѣсти Бълг. Прѣгл. г. I. кн. XI—XII. 367—369).
32. Къмъ народната пѣсень за невѣрната жена (Бълг. Прѣгл. г. II. кн. II. 114).

33. М. Хорникъ (вж. Кн. вѣсти въ Бълг. Пр. г. I. кн. IX. 147).
34. Dr Fr. Miklosich, Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Sprachschatz. — Gustav Meyer, Türkische Studien I. — *Рец.* (вж. Мин. Сб. кн. X. 63—68).
35. П. Ивановъ, Пѣсни изъ българската история. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. I. кн. VII. 131—132).
36. К. А. Шашкаревъ, Сборникъ отъ български народни умотворения, кн. VIII—IX. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. I. кн. IX. 125—131).
37. Н. Ѳ. Сумцовъ, Современная малорусская этнографія. — *Рец.* (вж. Мин. Сб. X 68—69).
38. П. Драгановъ, Македонско-славянскій сборникъ. — *Рец.* (вж. Мин. Сб. XI. 13—23).
39. Единъ Македонецъ, За отечество и народность! Три статии, посветени на Българска Македония. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. г. I. кн. XI—XII. 314—317).
40. Д. Мариновъ, Басненикъ. — *Рец.* (Б. Пр. г. II. кн. I. 110—114).
41. А. Теодоровъ, Сѣнки. — *Рец.* (Б. Пр. г. II. кн. I. 114—116).
42. Н. Ѳ. Сумцовъ, Мужъ на свадьбѣ своей жены; — Пѣсни и сказки о живомъ мертвецѣ; — Дума объ Алексѣѣ Поповичѣ (библиогр. вѣс., Бълг. Пр. г. II. кн. I. 124).
43. М. Н. Сперанскій, Апокрифическія дѣянія апостола Андрея въ славяно-русс. спискахъ (библиограф. вѣсть въ Бълг. Пр. г. II. кн. I. 123).
44. Гастонъ Тисандие, Мжченици на науката. — *Рец.* (Б. Пр. г. II. кн. II. 102—105).
45. П. Драгановъ, Македонско-славянскій сборникъ. — *Рец.* (Б. Пр. г. II. кн. II. 105—108).
46. М. Дриновъ, О нѣкоторыхъ трудахъ Димитрія Хоматіана. — E. de Wildemann et A. Tocheff, Contributions à l'étude de la flore de Bulgarie (библиограф. в., Б. Пр. г. II. кн. II. 134).
47. Ст. С. Бобчевъ, Нѣколко думи за бълг. обичайно право. — Въпросникъ за издирване българскитѣ правни обичаи. Издава министерството на народ. просвѣщение. — *Рец.* (вж. Мин. Сбор. X. 68 — 73).
48. Стојан Новаковић, Српске старине по Македонији. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. I. кн. X. 134 — 136).
49. Стојан Новаковић, Хаджи Калфа или Кјатиб-Челебија. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. I. кн. X. 136 — 138).
50. Стојан Новаковић, Српска Краљевска Академија и неговање језика српског; — Предлог да се отпочне куплење грађе за академијски Српски Рјечник. — *Рец.* (вж. Мин. Сбор. X. 73—76).
51. Библиотека, I. — III. 2894. — *Рец.* (вж. Бълг. Прѣгл. год. I. кн. XI — XII. 310 — 314).
52. Свѣтъ, год. II. кн. I. II. III. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. I. кн. IX. 166 — 167).
53. Globus, herausg. von R. Andree. 1893. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год, I. кн. IX. 167 — 169).
54. Вѣстникъ Европы, 1894. Январь — Май. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год I. кн. XI — XII. 382 — 384).
55. Византійскій Временникъ, т. I. Вып. I. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. I. кн. XI — XII. 384 — 385).

56. Отчетъ за състоянието на Сухиндолското читалище „Трѣзвеность“ за 1893. год. — Българска Сбирка год. I. кн. IV. — Китка, год. I. кн. X. — Славиеви Гори, год. I. априлъ. — Gustav Meyer, Neugriechische Studien, I, II. — Dr J. Máchal, O bohatýrském epose slovanském. Č. I. (вж. библиографични вѣсти, Бълг. Пр. год. I. кн. IX. 179 — 181).
57. D-r I. Schischmanov, Der Lenorenstoff in der bulg. Volkspoesie. — А. П. Стоиловъ, Сборникъ отъ бълг. народ. умотворения I. — D-r C. Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII věku. — Anton Tuma, Serbien. — D-r Fr. Krauss, Haarschurgodschaft bei den Südslaven. — Achille Millien, Ballade et chansons populaires tschèques et bulgares (вж. библиограф. вѣсти, Бълг. Пр. год. I. кн. XI—II. 387 — 391).
58. Българска Сбирка, год. I. кн. IX — X. — *Реч.* (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. I. 135—139).

1895. год.

59. Епосътъ ли е най-старията родъ поезия? (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. III. 77—92).
60. Гр. С. Пърличевъ. Книжовно-биографични чертици (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. IV—V. 157—173).
61. Верзиуловото коло и навитѣ (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. IX—X. 140—156).
62. Ново дружество за упрощение на френския правописъ. (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. IV—V. 325—329).
63. Кога се е възродилъ Гр. С. Пърличевъ? (вж. Бълг. Пр. год II. кн. VIII. 121).
64. Изъ автобиографията на едно глухонѣмо момиче (вж. книж. вѣст. Бълг. Пр. год. II. кн. III. 174—176).
65. Западното потекло на китайската култура (вж. книж. вѣсти, Бълг. Пр. год. II. кн. III. 176—178).
66. † Трайко Китанчевъ (вж. Бълг. Прѣгл. год. II. кн. IX—X. 310—312).
67. Где се намираме с правописниіа въпрос? (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. XI. 169—171).
68. Македония споредъ най-новитѣ книжовни вѣсти (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. XII. 52—74).
69. Приказка за правината и кривината. Текстъ и обяснения (вж. Книжици год. II. кн. VI. 22—30).
70. Нова нѣмска книжка по македонския въпросъ („Право“ год. I. брой 34).
71. Ческитѣ вѣстници по македонския въпросъ („Право“ г. I. бр. 37).
72. Д-ръ Густавъ Вайгандъ за турското управление („Право“ год. I. брой 41).
73. Чуждитѣ вѣстници по македонското въстание („Право“ год. I. брой 33).
74. Образци за подражаниѳ на нашето духовенство („Право“ год. I. брой 16 и 17).
75. Adolf Strausz, Bulgarische Volksdichtungen. — *Реч.* (вж. Мии. Сборн. кн. XII. 3—9).

76. Adolf Strausz, Bulgarische Volksdichtungen. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. IX—X. 264—265).
77. Отчетъ Императорской Публичной Библиотеки за 1891 г. — *Рец.* (вж Мин. Сборн. кн. XII. 9—15).
78. E. Naumann, Macedonien und seine neue Eisenbahnen. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. III. 115—118).
79. А. Иширковъ, Момчилъ юнакъ. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. III. 123 –124).
80. Б. М. Ляпуновъ, Краткій обзоръ главнѣйшихъ явленій словенской литературы. (вж. Бълг. Пр. год. II. кн. III. 127—128).
81. Sitzungsberichte der K. Akad. d. Wiss. in Wien. Ph.-hist. Cl. B. 119—130. (вж. Бъкг. Пр. год. II. кн. III. 160—162).
82. Вардарски, Стамболовщината въ Македония. — *Рец.* (вж. Бъл. Пр. г. II. кн. IV-V. 201—205).
83. Н. Геровъ, Рѣчникъ на българский язикъ. Ч. I. — *Рец.* (Бъл. Пр. г. II. кн. VI. 101—109).
84. Стоянъ Поповъ, Сбирка стихотворения. — *Рец.* (Бъл. Пр. г. II. кн. IV—V. 243—246).
85 Gustav Meyer, Neugriechische Studien III. (Бъл. Пр. кн. II. кн. IV—V 246).
86. П. А. Сырку, Краткій Отчетъ о занятіяхъ за границей. — Нат. Гротъ, Богъ въ природата. — А. Шоповъ, изъ новата история на българитѣ въ Турско (Библиограф. вѣсти, вж. Бъл. Пр. г. II кн. VII. 133—134).
87. Т. Д. Флоринскій, Новые труды по славяновѣдѣнію. 1895. — *Рец.* (вж. Бъл. Пр. г. II. кн. VIII. 124—127).
88. Византійскій Временникъ. т. II Вып. 1 и 2. — Русскій Филолог. Вѣстникъ 1894—5. (Б. Пр. г. II кн. VIII 146—148).
89. Gustav Weigand, Die Aromunen. — *Рец.* (Бъл. Пр. г. II. кн. IX—X. 262—264).
90. Записки отъ живота на Георги Стойковъ Раковски. — Рец. (Бъл. Пр. г. II. кн. IX—X. 267—268).
91. Искуство, г. I. кн. I. — *Рец.* (Блг. Прѣглѣдъ г. II. кн. IX—X. 306—307).
92. Три Български прѣвода на Хозяинъ и работникъ. — *Рец* (Бъл. Прег. г. II. кн. XI. 130—136).
93. Българска Сбирка г. II. кн. VII. (Български Пр. г. II. кн. XI. 146—147).
94. Sitzungsberichte der k. Akad. d. Wiss. Ph.-hist. Cl. B. 132. (Бъл. Пр. г. II. к. XI. 152—154).
95. А. М. Смирновъ, Александръ Сергѣевичъ Грибоѣдовъ. — *Рец.* (Бъл. Пр. г. II. кн. XII. 122—123).

1896 год.

96. Пѫтуваньето на Вайганда въ югозападнитѣ балкански области (вж. Бъл. Пр. г. III. кн. II. 63—88).
97. Двѣ нови сбирки по западно-българския фолклоръ: А. П. Стоиловъ, сборникъ отъ народни умотворения, и Св. Ц. Любеновъ, Самодиви и Самовили (вж. Мин. Сбор. XIII. крит. отд. 1—50).

98. Споменитѣ за П. Р. Славейкова въ в. „Новини“ (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. I. 162—165).
99. Нова вѣсть за учебното дѣло въ Македония (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. I. 170).
100. Прѣдложение за упростяванье руския правописъ (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. I. 171—172).
101. Нѣколко мисли за една хубава книга съ лошъ правописъ (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. VI. 136—138).
102. Стојановић Љ., Приступна беседа, говорена на свечаном скупу Академије 11. Ian. 1896. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. VI. 103—108).
103. Споменик српске Краљевске академије XXVI—XXVII. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. I. 155—157).
104. И. Н. Дурново, Имѣютъ ли болгари историческія права на Македонію, Ѳракію и Старую Сербію? — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III. кн. II. 139—143).
105. Ундольскій, Климентъ епископъ словенскій. Съ предисловіемъ П. А. Лаврова. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III. кк. I. 140—142).
106. Пособіе для устройства общедоступныхъ научныхъ и литературныхъ чтеніи. Изд. Харьк. ист.-ф. факултета. — *Рец.* (Бълг. Пр. г. III. кн. II. 143—146).
107. Библиотека, г. II. кн. VII—X. *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III кн. III. 151—155.)
108. С. Поповъ, Сбирка стихотворения ч. II. — *Рец.* (вж. Бълг. Пр. г. III. кн, I. 132—133.)
109. Б. Райновъ и А. Байчевъ, Уроци по словесностьта. г. I. — *Рец.* (вж Бълг. Пр. г. III кн. V. 119—121).
110. Календарче св. Кирилъ и Методи за 1896 г., Солунъ (вж. Б. Пр. г. III. кн. I. 140).
111. В. Пасковъ, Насилственъ бракъ. — X. Чилингиривъ, Ашелъ, стихотворна сбирка (Библ. вѣсти, Български Пр. г. III. кн. II. 136—137).
112. Письма П. І. Шафарика къ О. М. Бодянскому. (Бълг. Пр. г. III. кн. V. 140—141).
113. Св. П. Цв. Любеновъ, Сборникъ съ народни умотворения кн. III. (Библиогр. вѣсть, вж. Бълг. Пр. г. III. кн. V. 141).

Трѣба още да забѣлѣжа, че въ Минист. Сборникъ сж печатани отъ Матова и народни умотворения, а именно въ кн. III. отъ Воденъ, кн. V. отъ Велесъ и Струга, кн. VIII. отъ Велесъ, Бобища и Рѣсенъ, кн. IX. отъ Велесъ, кн. X. отъ Брѣзнишко (?) и кн. XI. Велесъ (вж. по-подробно въ съдържанието на всѣки томъ отъ казанитѣ на Сборника). Дали е останжло нѣщо готово за печатъ въ ржкописитѣ на Матова, ще се види сетнѣ, откакъ бждатъ тѣ заедно съ библиотеката на Матова прѣдадени ва висшето училище съгласно съ едно похвално рѣшение на роднинитѣ му.

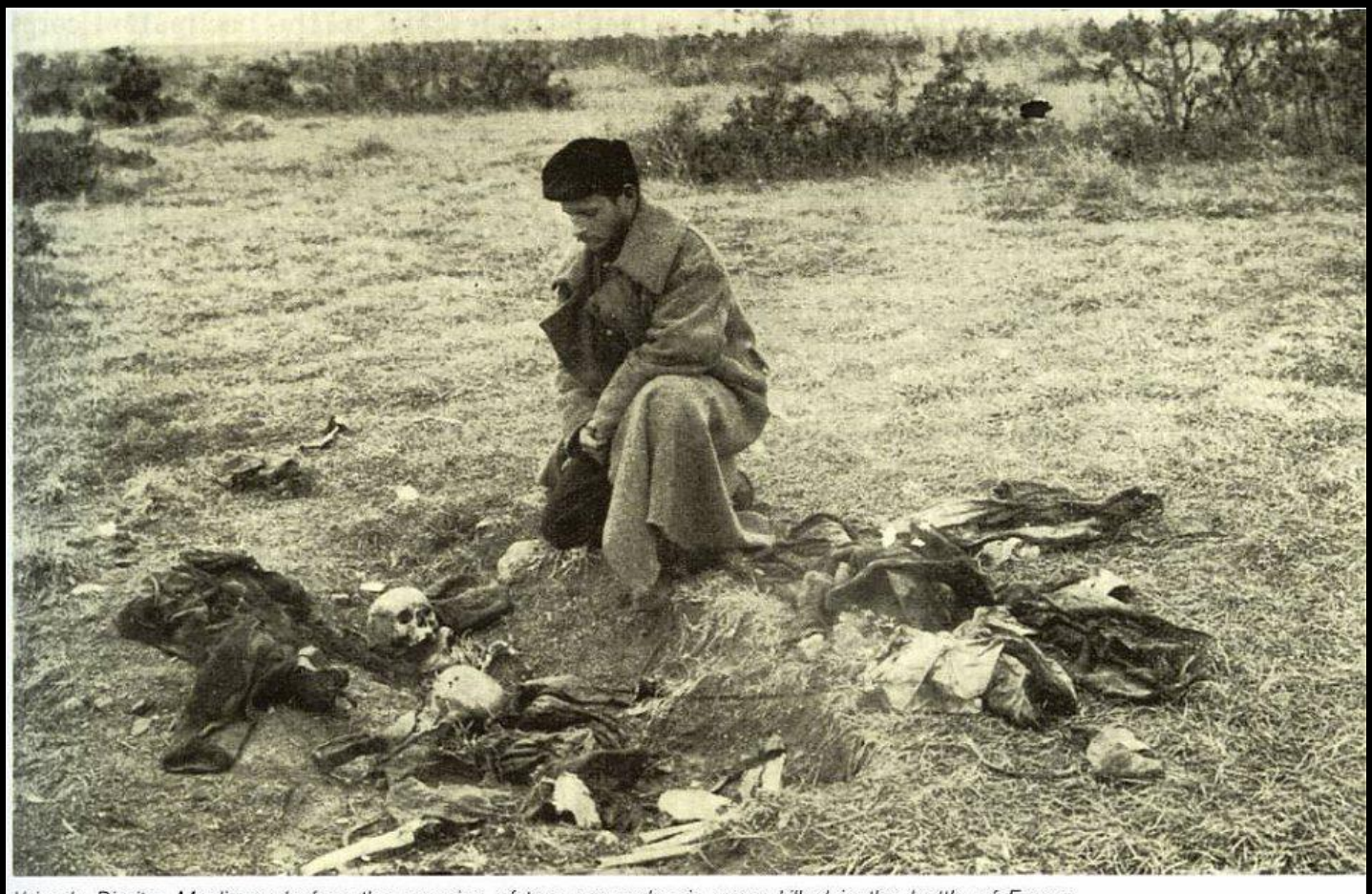
Л. Милетичъ.

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres